

ANALİZ

ARALIK 2017 SAYI: 224

ÜLKE DENEYİMLERİ IŞIĞINDA ULUSLARARASI GÖÇ EKONOMİSİ

NURULLAH GÜR

ÜLKE DENEYİMLERİ IŞIĞINDA ULUSLARARASI GÖÇ EKONOMİSİ

NURULLAH GÜR

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Hasan Suat Olgun
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	9
EKONOMİK BÜYÜME	11
EMEK PİYASASI	14
KAMU MALİYESİ	17
ENFLASYON	19
SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ	21

YAZAR HAKKINDA

Nurullah Gür

2006 yılında Marmara Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümden 2008 yılında yüksek lisans derecesini aldı. Doktora derecesini 2012 yılında University of Essex'den aldı. Gür, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Ekonomi ve Finans Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ekonomik gelişme, finans-reel sektör ilişkisi ve uluslararası politik iktisat alanlarında çeşitli uluslararası dergilerde yayınları bulunmaktadır.

ÖZET

Uluslararası göç dalgaları son yıllarda artan iç savaşlar ve sosyoekonomik travmalar ekseninde hızla yükselerek dünya gündemine oturmuştur. Uluslararası göçün en çok etkilediği alanlardan birisi hiç kuşkusuz ekonomidir. Uluslararası göçe yönelik tartışmalar çoğu zaman çarpıtılmış veriler eşliğinde göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkeler için ne derece maliyetli/külfetli olduğunun vurgulandığı, objektiflikten uzak bir düzlemde gerçekleşmektedir. Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine artıları ve eksilerinin neler olduğu, ekonomiyi hangi kanallar yoluyla etkileyebileceği ve ekonomiye etkilerinin kısa ve uzun dönemde ne derece farklılaşabileceğine dair objektif bilgilere ihtiyaç vardır. Bu analiz söz konusu ihtiyaca belli ölçüde cevap verebilmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Analiz kapsamında uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkileriyle ilgili olarak büyüme, emek piyasası, kamu maliyesi ve enflasyon gibi ekonominin kritik alanları üzerine odaklanılacaktır. Göç motivasyonları birbirinden farklı olduğu için bu çalışmada göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülke ekonomisine etkileri mümkün olduğu kadar birbirinden ayrıştırılarak ele alınmaktadır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar ve ülke deneyimleri incelendiğinde ev sahibi ülkenin stratejik politikalar ortaya koyması durumunda uluslararası göçün kısa vadede bazı maliyetleri olsa da ev sahibi ülke ekonomisini orta ve uzun vadede pozitif etkilediği görülmektedir.

Uluslararası göçün yenilik (inovasyon), sermaye birikimi, beşeri sermaye, dış ticaret ve iç talep gibi çeşitli kanallar yoluyla ev sahibi ülkelerde ekonomik büyümeyi desteklediğine dair güçlü bulgular bulunmaktadır. Ev sahibi ülkenin kapsayıcı bir kurumsal sistem ortaya koyması durumunda göçmen ve mülteciler yetenek, beceri ve sermayelerini uzun dönemli ekonomik büyümeye katkı sağlayacak şekilde aktarabilir.

Ülkedeki iş açıkları ve beceri uyumsuzluğunu göz önüne alan bir strateji uygulandığı takdirde göçmen ve mülteciler ev sahibi ülke vatandaşlarının işlerini ellerinden almaktan (ikame etkisi) ziyade emek piyasasındaki eksikleri doldurma ve halihazırda çalışanların verimliliğini artırma (tamamlayıcılık etkisi) potansiyeli sunabilir. Uluslararası göçle birlikte üretim maliyetlerinin aşağıya inmesi ve toplam talebin artması sonucunda üretimin yükselmesi ev sahibi ülke vatandaşları için yeni iş olanakları da ortaya çıkarabilir.

Analiz kapsamında uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkileriyle ilgili olarak büyüme, emek piyasası, kamu maliyesi ve enflasyon gibi ekonominin kritik alanlarına odaklanılacaktır.

Diğer taraftan ev sahibi ülkede halihazırda işsizliğin yüksek seyrettiği ve şirketlerin iş pozisyonlarını doldurmada sıkıntı yaşamadıkları durumlarda ise göçmen ve mültecilerin emek piyasasına giriş yapmaları işsizlik oranının artmasına ve ortalama ücret seviyesinin aşağıya inmesine de neden olabilir. Böyle durumlarda ev sahibi ülkede kayıt dışı istihdam yükselme eğilimine girer.

Ülke deneyimleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde uluslararası göçün kamu maliyesine yük getirdiğine dair kesin bir kaniya varmak mümkün değildir. Hatta bazı koşullar altında uluslararası göçün orta ve uzun vadede kamu maliyesine pozitif yansımalarının olduğu görülmektedir. Göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkede aldıkları sosyal yardımların bütçe giderleri ve bütçe açığını artırdığına dair genel bir kanı vardır. Ancak söz konusu grupların emek piyasasına katılmaları, şirket kurmaları, mal ve hizmet talep etmeleri neticesinde ekonomik aktiviteyi destekleyerek vergi gelirlerini artırma potansiyeline sahip olduğu unutulmamalıdır.

Mültecilerin emek piyasasına katılmaları veya kendi şirketlerini kurmaları göçmenlere kıyasla daha uzun zaman aldığı için ev sahibi ülkede vergi mükellefi olarak vergi gelirlerine katkı sağlamaları için zamana ihtiyaç vardır. Bu durum mültecilerin belli bir süre ev sahibi ülkenin kamu maliyesini negatif etkilemesine neden olabilir. Ancak mültecilerin ekonomik hayata katılmaları sağlandığında ekonomik aktivite ve dolayısıyla vergi gelirlerine sağlayacakları katkıyla kamu maliyesine etkilerinin pozitif dönüşüne muhtemeldir.

Farklı ülkeler üzerine yapılan çalışmalar genel itibarıyla göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkede enflasyonu negatif etkilediklerini işaret etmektedir. Enflasyon düşürücü bu etkiye neden olan temel husus söz konusu grupların üretim maliyetlerini aşağıya çekmesidir. Uluslararası göçün konut piyasasına etkisine dair ise farklı bulgular mevcuttur.

Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkisi meselesi dünyada en fazla mültecinin yaşadığı ülke olan Türkiye için ayrı bir önem arz etmektedir. Analizin son kısmında ülke deneyimlerinden yola çıkarak mültecilerin entegrasyonunun Türkiye ekonomisine katkı sunacak şekilde nasıl sağlanabileceğine dair politika önerilerinde bulunmaktadır.

GİRİŞ

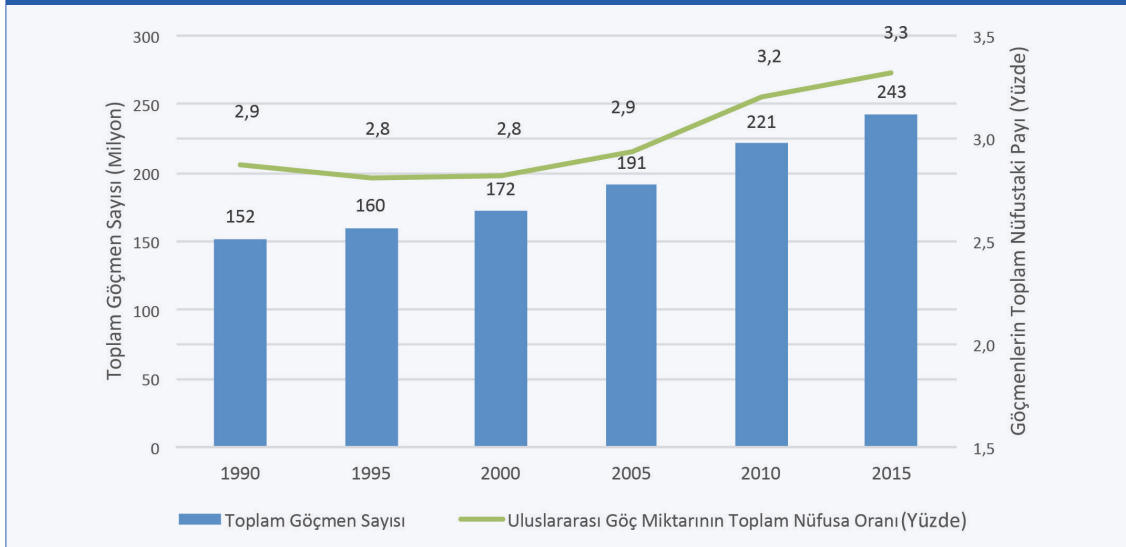
İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, Ortadoğu başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan iç savaş ve travmaların etkisiyle milyonlarca insanın (yükselen uluslararası göç trendi için bkz. Grafik 1) ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmaları neticesinde son yıllarda dünya genelinde en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. İnsanların siyasi, toplumsal ve/veya ekonomik gerekçelerle yaşadıkları ülkelerden başka ülkelere kalıcı veya geçici olarak geçiş yapmaları anlamına gelen uluslararası göçün kaynak (göç veren) ülkeler¹ ve ev sahibi (göç alan) ülkeler için çeşitli ekonomik sonuçları bu-

1. Literatürde göç veren ülkeye “menşe ülke” adı da verilmektedir.

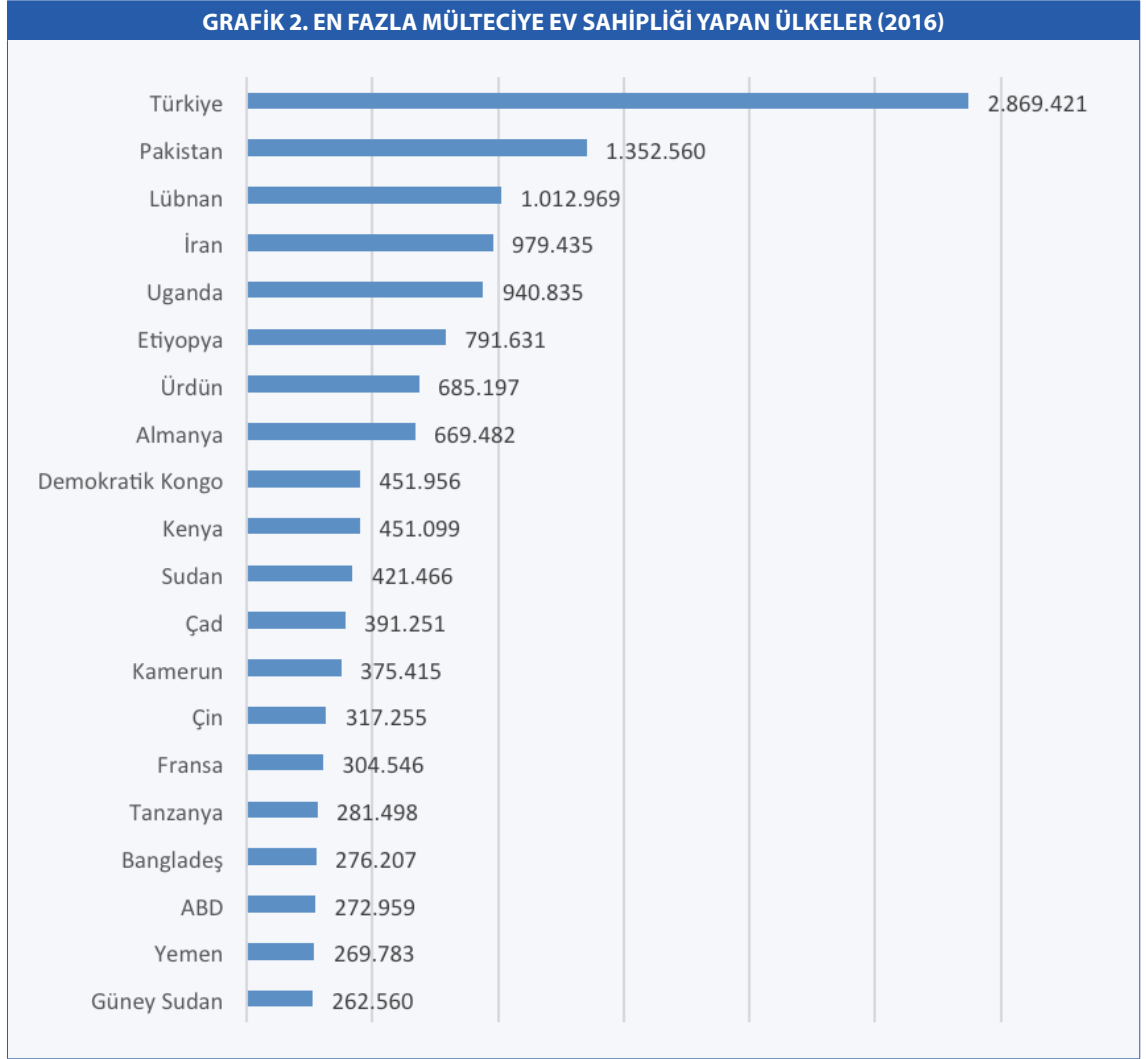
lunmaktadır. Bu çalışma ülke deneyimleri ışığında uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkilerini analiz etmektedir. Analiz kapsamında uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkileri ile ilgili olarak büyüme, emek piyasası, kamu maliyesi ve enflasyon gibi ekonominin kritik alanları üzerine odaklanılmaktadır.

Uluslararası göçü incelerken “gönüllü göç” ile “zorunlu göç”ü birbirinden ayırmak gerekmektedir. Gönüllü göçten kastedilen durum bir insanın daha iyi bir iş bulmak, daha çok para kazanmak veya daha iyi bir sosyoekonomik ortamda yaşamak için başka bir ülkeye göç etmesidir. Bazı ülkeler çalışma çağındaki insan sayısının nüfus içerisindeki payının hızla azalmasından dolayı oluşan genç iş gücü ihtiyacını karşılamak için belirli bir strateji ve program dahilinde gönüllü olarak göçmen kabul etmektedir. Zorunlu göç ise bir insanın savaş, doğal afet, salgın hastalıklar, etnik-dinsel baskı ve benzeri sorunlardan dolayı arzu etmese de kendi ülkesinden başka bir ülkeye göç etmesi durumudur. Böylesi bir durum karşısında ev sahibi ülkeler belirli bir strateji ve program içerisinde olmadan zorunlu olarak kendine sığınan insanları kabul etmektedir.

GRAFİK 1. DÜNYADAKİ GÖÇMEN SAYISI VE TOPLAM NÜFUSA ORANLARI (1990-2015)

Kaynak: EIA Birleşmiş Milletler

Kaynak: Birleşmiş Milletler

Bu bağlamda “göçmen” ve “mülteci” kavramlarının da birbirinden ayrılması gerekmektedir. Uluslararası Göç Örgütü’nün yayınlamış olduğu “Göç Terimleri Sözlüğü”nde göçmen kavramı ile ilgili şu satırlara yer verilmiştir:

Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenmelerini arttırmak için başka bir ülkeye

veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.²

Birleşmiş Milletler (BM) Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Sözleşmesi’ne göre mülteci kavramı ise şu şekilde açıklanmıştır:

Menşei ülkesi dışında bulunan, ırkı, dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti, veya siyasi görüşü sebebiyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan, ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen, veya zulüm korkusu nedeniyle buraya dönmek istemeyen kişidir.³

2. “Göç Terimleri Sözlüğü”, Uluslararası Göç Örgütü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (Erişim tarihi: 29 Eylül 2017).

3. Hakan Ataman, “Mülteci mi, Sığınmacı mı, Misafir mi?”, *Görüş*, Sayı: 88, (Şubat 2015), s. 24-31.

Bu resmi tanımlar göz önüne alındığında göçmen ve mültecilerin⁴ ev sahibi ülke ekonomisine etkilerini farklı şekilde ele almak gerektiği anlaşılmaktadır. Bu ayırım dikkate alınmadan konunun incelenmesi kişilerin konuyla ilgili yanlış politika önermelerinde bulunmasına neden olabilir. Bu çalışma göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülke ekonomisine etkilerini mümkün mertebede birbirinden ayırıştırarak ele almaktadır. Bu konu yaklaşık 3 milyon mülteciyle dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan Türkiye (Grafik 2) için ayrı bir önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu analiz, mültecilerin ekonomiye etkisinin toplumda daha iyi anlaşılmasını sağlamayı ve mültecilerin entegrasyonunun Türkiye ekonomisine katkı verecek şekilde nasıl gerçekleştirilebileceğine dair politika arayışları için farklı ülke deneyimlerinden örnekler ortaya koymayı da amaçlamaktadır.

EKONOMİK BÜYÜME

Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkileri ile ilgili akla gelen ilk konulardan biri hiç kuşkusuz ekonomik büyümedir. Göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkede ekonominin daha hızlı büyümesine mi neden oluyor yoksa kaynakların etkin dağılımını bozarak ekonomik büyümeye zarar mı veriyor? Aşağıdaki satırlarda detaylı incelenecek çalışma ve örneklerle bakıldığında uluslararası göçün yenilik (inovasyon), sermaye birikimi, beşeri sermaye, dış ticaret ve iç talep gibi çeşitli kanallar yoluyla ev sahibi ülkelerde ekonomik büyümeyi desteklediği görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Almanya ve Kanada gibi gelişmiş Batı ülkeleri, gelişmekte olan ülkelerdeki parlak beyinleri

4. "Mülteci" ve "sığınmacı" kavramları arasında hak ve hukuk anlamında farklılıklar olsa da (örneğin Türkiye'de yaşayan Suriyeliler şu an için resmi olarak "sığınmacı" statüsündedir) ekonomi literatüründe bu iki kavramın birbirlerinin yerine kullanılmasından dolayı bu çalışmada da karışıklığa sebebiyet vermemek adına "mülteci" kavramı tercih edilmiştir.

(beyin göçü) kendilerine çekerek yeni yetenekler kazanmakta, bu sayede beşeri sermaye seviyelerini daha da yukarıya çıkarmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki ekosistem içerisinde vasıflı göçmen ve mültecilerin üniversitelerde yaptıkları çalışmalar ve gelecek vadeden sektörlerde kurdukları şirketler birçok yeniliğin önünü açmaktadır. ABD ve Avrupa ülkeleri için yapılan birçok çalışma göçmenlerin yenilikleri beslediğini göstermektedir.⁵

Geçmişe kıyasla Batılı gençlerin doktora çalışmaları ve bilime eskisi kadar ilgi göstermedikleri görülmektedir. Gelişmiş Batılı ülkeler doktora pozisyonlarındaki bu açığı yabancı öğrencilerle kapatmaktadır. ABD'de mühendislik, bilgisayar, bilişim bilimleri ve matematik-istatistik gibi kritik öneme sahip alanlarda doktora yapan öğrencilerin yarısından fazlası yabancı kökenlidir.⁶ Yapılan araştırmalar ABD'nin bu yabancı öğrencilerin çalışmalarının meyvelerini yenilikler alanında topladığını göstermektedir. ABD'de yabancı öğrenci sayısındaki yüzde 10'luk bir artışın patent sayılarını yüzde 5-6,8 arasında artırdığına dair bulgular mevcuttur.⁷ Bu yabancı gençlerin önemli bir kesimi mezuniyet sonrası ABD'de iş hayatına katılarak Amerikan ekonomisine katma değer sağlamaktadır. Bu gençler zamanla bilim dünyasına yön veren çalışmalara imza atmaktadır. Örneğin 1900-2000 yılları arasında ABD etiketli olarak Nobel

5. Ceren Ozgen, Peter Nijkamp ve Jacques Poot, "Immigration and Innovation in European Regions", *IZA Discussion Paper*, Sayı: 5676, (2011), s. 1-30; Max Nathan, "Same Difference? Minority Ethnic Inventors, Diversity and Innovation in the UK", *Journal of Economic Geography*, Cilt: 15, Sayı: 1, (2014), s. 129-168; Ufuk Akcigit, John Grigsby ve Tom Nicholas, "Immigration and the Rise of American Ingenuity", *American Economic Review*, Cilt: 197, Sayı: 5, (2017), s. 327-331; Sandra Sequeira, Nathan Nunn ve Nancy Qian, "Migrants and the Making of America: The Short-and Long-Run Effects of Immigration During the Age of Mass Migration", *National Bureau of Economic Research*, Sayı: 23289, (2017).

6. Stuart Anderson, "International Students Are 70% of EE Grad Students in U.S.", *Forbes*, 15 Temmuz 2013; Jenny Ung, "International Students Earn More Than Half of Advanced STEM Degrees in the U.S.", *USA Today College*, 8 Temmuz 2015.

7. Gnanraj Chellaraj, Maskus E. Keith ve Aadiyat Mattoo, "The Contribution of International Graduate Students to US Innovation", *Review of International Economics*, Cilt: 16, Sayı: 3, (2008), s. 444-462.

ödülü almış bilim insanlarının yüzde 26'sı göçmen asıllıdır.⁸

Göçmenler ekseriyetle kendi yetenek ve becerilerini gelişmiş ülkelerde daha iyi gösterebilecekleri motivasyonuyla göç eder. Gelişmiş ülkeler çoğu zaman göçmen adayları arasından kendilerine en çok fayda sağlayacak kişileri seçme eğilimindedir. Uluslararası göçe konu olan her iki tarafın da pragmatik bir şekilde hareket ettiği böyle durumlarda göçmenlerin buluş, yenilik ve beşeri sermaye gibi kanallarla ev sahibi ülke ekonomisine katkı sağlamaları şaşırtıcı değildir.

Mültecilik konusunda ise ülkelerinden ayrılan insanların motivasyonu ve onları kendi sınırları içerisinde kabul eden ülkelerin bakış açılarının farklı olduğu unutulmamalıdır. Mültecilerin zorunlu bir şekilde ülkelerini terk ettikleri gerçeği göz önünde bulundurulduğunda her kesimden insanın ev sahibi ülkenin kapısını çalması beklenen bir durumdur. Ev sahibi ülkelerin bu gibi durumlarda mülteci akınlarına fırsatçı bir bakış açısından ziyade insani yaklaşımları beklenir. Bu ülkelerin sadece yüksek eğitilmiş ve vasıflı kişileri buyur etmesi insani bir yaklaşım olmaz. Ancak bu söylediklerimiz ev sahibi ülkenin mülteci akınlarına karşı stratejik hareket etmemesi gerektiği anlamına gelmemelidir.

Ev sahibi ülke mültecilerle ilgili eğitim seviyesi, meslek gibi bilgileri içinde barındıracak bir veri havuzu oluşturmalı ve onları bu bilgilerle dayanarak ülke ekonomisi açısından en faydalı olacakları alanlara yönlendirmelidir. Böyle bir sistemin kurulması için insan kaynağı ve güçlü bir kurumsal altyapıya ihtiyaç vardır. Söz konusu yapı ilk etapta ev sahibi ülke açısından maliyetli olabilir. Ancak ilerleyen yıllarda mültecilerin ekonomik büyümeye destek vermeye başlamasıyla birlikte bu maliyet kolayca telafi edilebilir. Mültecilerin ev sahibi ülkede kendi

ülkelerinde yaptıkları iş ve sahip oldukları yeteneklerin altında işlerde çalışmaları durumunda ise ev sahibi ülke orta ve uzun dönemde ekonomik açıdan potansiyelin altında bir kazanım elde eder. Bu durum aynı zamanda mültecilerin ülke ekonomisine katma değer oluşturmadıklarına dair toplum nezdinde bir algının oluşmasına neden olabilir.

Göçmen ve mültecilerin ekonomik büyümeye katkı sağlayabilmeleri için ev sahibi ülkenin uygun kurumsal ortamı sağlaması önemli bir husustur. Söz konusu grupların yetenek, beceri ve sermayelerini uzun dönemli ekonomik büyümeye katkı sağlayacak şekilde aktarabilmeleri için ev sahibi ülkenin kapsayıcı bir kurumsal sisteme sahip olması gerekmektedir. Kapsayıcı kurumlar göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkede ortaya koymuş oldukları aktivitelerin meyvelerini toplayabilmelerini garanti altına alır. Böyle bir ortamın sağlamadığı durumlarda göçmen ve mültecilerin üretken alanlara yönelmek yerine kayıt dışı alanlarda şanslarını daha fazla deneme eğiliminde oldukları bilinen bir gerçektir. Bu insanların devlet tarafından denetlenemeyen söz konusu alanlara yönelmeleri ne kendi gelecekleri ne de ev sahibi ülke ekonomisi için iyi bir seçenektir.

Uluslararası göç ev sahibi ülkede iç talebin canlanmasını sağlar. Göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkelerde gıdadan tekstile, beyaz eşyadan taşıta kadar birçok dayanıklı ve dayanıksız tüketim malını talep eder. Bu talep artışı pazarı genişleterek esnaf ve yerli üreticinin işlerinin canlanmasına neden olur. Demografik özelliklerden dolayı (nüfusun yaşlanması gibi) iç talepte azalma yaşayan veya talep artışına hızla karşılık verebilecek dinamik bir yerli üretim yapısına sahip olan ülkeler bu durumdan daha fazla fayda sağlar. İç talebin artması bu ülkelerde ekonomik büyümenin hızlanmasını beraberinde getirir.

Göçmen ve mülteciler iç talebi beslemenin yanı sıra ev sahibi ülkenin ihracatını da artırma

8. Giovanni Peri, "Higher Education, Innovation and Growth", *Education and Training in Europe*, ed. Giorgio Brunello, Pietro Garibaldi ve Etienne Wasmer, (Oxford University Press, Oxford: 2007).

potansiyeline sahiptir. Geldiği bölgenin ihtiyaçlarını, dilini ve iş yapma şeklini bilen söz konusu gruplar bu bilgileri kullanarak ev sahibi ülkeden kaynak ülkeye satılan mal ve hizmet miktarının artmasına katkı sağlayabilir. Kanada ve ABD için yapılan çalışmaların sonuçları pozitif ihracat etkisini gözler önüne sermektedir.⁹ Konuyla ilgili yapılan bir başka çalışma göçmenlerin ev sahibi ülkeden kaynak ülkeye gerçekleşen ihracatı artırmada mültecilere göre daha etkili olduklarını göstermektedir.¹⁰ Bu sonuç mültecilerin göçmenlere kıyasla kendi ülkeleri ile daha seyrek bağlantılara sahip olmasından kaynaklanabilir. Bu dezavantajlarına rağmen Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin özellikle Gaziantep, Adana, Kahramanmaraş ve Mardin gibi şehirlerin ihracat performansını pozitif etkilediği görülmektedir.¹¹

Bazı göçmen ve mülteciler kendi ülkelerinden getirdikleri sermaye ile ev sahibi ülkede şirketler kurmaktadır. Uluslararası göç bu sayede sermaye birikimi ve yatırımları destekleyerek de ev sahibi ülkede ekonomik büyümeyi artırabilir. Göçmen ve mültecilerin çocuklarının –bir başka ifadeyle ikinci neslin– ilerleyen yıllarda girişimci olarak ev sahibi ülkede ekonomik aktiviteye ciddi katkı sağladıkları görülmektedir. Örneğin Apple, Tesla, Google, eBay, Yahoo ve Amazon başta olmak üzere ABD menşeli birçok teknoloji devinin kurucusu göçmen kökenlidir.¹²

9. David Gould, "Immigrant Links to the Home Country: Empirical Implications for US Bilateral Trade Flows", *The Review of Economics and Statistics*, Cilt: 76, Sayı: 2, (1994), s. 302-316; Keith Head ve John Ries, "Immigration and Trade Creation: Econometric Evidence from Canada", *Canadian Journal of Economics*, Cilt: 31, Sayı: 1, (1998), s. 47-62.

10. Roger White ve Bedassa Tadesse, "The Effects of Refugee and Non-refugee Immigrants on US Trade with Their Home Countries", *The Journal of International Trade & Economic Development*, Cilt: 19, Sayı: 2, (2010), s. 289-317.

11. Harun Öztürkler ve Türkmen Göksel, *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme*, (Orsam Rapor, Ankara: 2015).

12. Jeff John Roberts, "7 Well-Known Tech Firms Founded by Immigrants or Their Children", *Fortune*, 30 Ocak 2017.

Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus yeni kurulan şirketlerin ne kadarının kayıt dışı alanlarda faaliyet gösterdiği. Göçmen ve mültecilerin yerli üreticilerin aleyhine olacak şekilde haksız koşullarda iş yapmaları durumunda ev sahibi ülke ekonomisi yeni kurulan şirketlerden beklediği kazancı sağlayamaz. Göçmen ve mülteciler kendi ülkelerindeki koşullara göre iş yapmak istemeleri durumunda ev sahibi ülkedeki denetleme ve düzenlemelerden kaçarak ekonomiye kayıt dışı katılımı tercih edebilir. Bazen de ev sahibi ülkeler iş kurmayı kolaylaştırmak adına göçmen ve mültecilere pozitif ayrımcılıkta bulunabilir. Ev sahibi ülkedeki yerli şirketler her iki durumda da haksız rekabet koşullarıyla karşı karşıya kalarak piyasadan dışlanabilir. Her iki tarafa da pozitif veya negatif ayrımcılık yapmadan eşit çalışma koşulları sağlandığında göçmen ve mültecilerin kuracakları yeni şirketler rekabeti artırarak üretkenliği ve ekonomik büyümeyi destekleyebilir.

Uluslararası göçün yenilik, sermaye birikimi, beşeri sermaye, dış ticaret ve iç talep gibi çeşitli kanallar yoluyla ev sahibi ülkelerde ekonomik büyümeyi desteklediği görülmektedir.

Uluslararası göç sonucu oluşan kültürel çeşitlilik farklı yetenek ve deneyimler sunarak ev sahibi ülkede ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Ancak uluslararası göçle birlikte artma riski taşıyan kültürel kutuplaşma ise kargaşa ve güvensizlik ortamının oluşması, bireyler arasındaki iş birliğinin azalması ve sosyo-ekonomik düzenin bozulmasına neden olarak ev sahibi ülkede ekonomik büyümeye zarar da verebilir. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bazı araştır-

malar kültürel kutuplaşmanın ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini saptarken¹³ bazıları ise kültürel kutuplaşmanın ekonomik büyümeyi desteklediğini ortaya koymaktadır.¹⁴ Bu çerçevede kültürel farklılıkların yarattığı zenginliği örselemeden sosyal bütünlüğü sağlayan bir entegrasyonu başarabilen ev sahibi ülkeler uluslararası göçün ekonomik kazanımlarından daha fazla faydalanabilmektedir. Diğer taraftan farklı etnik gruplar arasında yüksek gelir dağılımı eşitsizliği (*ethnic inequality*)¹⁵ ve mekansal ayrılmaların (*segregation*)¹⁶ yaşandığı durumlarda ise kültürel kutuplaşma ekonomik büyümeye zarar verebilmektedir.

EMEK PİYASASI

Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkisine dair en harareti tartışmaların yaşandığı alanlardan biri de emek piyasasıdır. Ev sahibi ülke vatandaşları çoğu zaman göçmen ve mültecilerin kendi işlerini ellerinden aldığını ve/veya kendilerinin yaptıkları işleri daha düşük ücrete yapmaya razı olarak piyasadaki ortalama ücret seviyesini aşağıya çektiklerini öne sürmektedir. Bazı siyasetçiler ve medya kuruluşları da benzer argümanları kullanarak tartışmayı körüklemektedir. Bu tartışmalar özellikle işsizliğin yüksek seyrettiği ve emek piyasasında rekabetin kızıştığı kriz zamanlarında daha da yoğunlaşmaktadır.¹⁷

Göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkede emek piyasasına farklı kanallardan etki edebilir.

13. Phillip Ager ve Markus Brückner, "Cultural Diversity and Economic Growth: Evidence from the US During the Age of Mass Migration", *European Economic Review*, Cilt: 64, Sayı: C, (2013), s. 76-97.

14. Vincenzo Bove ve Leonardo Elia, "Migration, Diversity and Economic Growth", *World Development*, Cilt: 89, (2017), s. 227-239.

15. Alberto Alesina, Stelios Michalopoulos ve Elias Papaioannou, "Ethnic Inequality", *Journal of Political Economy*, Cilt: 124, Sayı: 2, (2016), s. 428-488.

16. Alberto Alesina ve Ekaterina Zhuravskaya, "Segregation and the Quality of Government in a Cross Section of Countries", *The American Economic Review*, Cilt: 101, Sayı: 5, (2011), s. 1872-1911.

17. Timothy J. Hatton, "Immigration, Public Opinion and the Recession in Europe", *Economic Policy*, Cilt: 31, Sayı: 86, (2016), s. 205-246.

Bu etkinin en bariz görüldüğü kanal emek arzı etkisidir. Göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkede emek arzının artmasına yol açmaktadır. Eğer ev sahibi ülkedeki şirketler istedikleri özellikte ve yetenekteki kişilere ulaşmada zorluk yaşıyorlarsa, göçmen ve mülteciler istihdamın artmasını sağlayabilir. Nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğu toplumlarda emek piyasasına katılan gençlerin sayısı her geçen yıl azaldığı için emekli olanların pozisyonunu dolduracak çalışan bulmak gittikçe zorlaşmaktadır. Bu gibi durumlarda göçmen ve mülteciler emek piyasasına dinamizm kazandırmaktadır. Örneğin Norveç'te son yıllarda yaşanan iş gücü büyümesinin yaklaşık yüzde 80'i yabancı ülke doğumlu nüfus tarafından sağlanmaktadır.¹⁸

Bazı durumlarda ülkeler yaratılan iş imkanlarına uygun eğitim ve deneyime sahip insanları bulmada sorunlar yaşayabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ve hızlı bir büyüme patikasına giren üst-orta gelir seviyesine sahip ülkelerde yaşayan bazı vatandaşlar eğitim ve vasıf gerekliliği düşük iş kollarında çalışmak istemez. Göçmen ve mülteciler bu saydığımız durumlarda ev sahibi ülke vatandaşlarının işlerini ellerinden almadan (ikame etkisi) ziyade emek piyasasındaki eksikleri doldurma ve halihazırda çalışanların verimliliğini artırma (tamamlayıcılık etkisi) potansiyeli sunabilir. Bu sayede ev sahibi ülkede istihdam ve üretim artmış olur. Örneğin İsrail, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kendisine gelen vasıflı göçmenler sayesinde yüksek teknolojili endüstrilerde önemli bir atılım gerçekleştirmiştir.¹⁹ Uluslararası göç bu gibi durumlarda ev sahibi ülkedeki ortalama ücret seviyesini aşağı çekmez. ABD ve Avrupa ülkeleri için yapılan çalışmaların sonuçları bu argümanı destekler niteliktedir.

18. Shekhar Aiyar, Bergljot Barkbu, Nicoletta Batini, Helge Berger, Enrica Detragiache, Allan Dizioli, Christian Ebeke, Huidan Lin, Linda Kaltani, Sebastian Sosa, Antonio Spilimbergo ve Petia Topalova, "The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges", *IMF Discussion Note*, (2016).

19. Aiyar vd., "The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges".

Yapılan araştırmalar göçmenlerin ev sahibi ülke vatandaşlarının çalıştığı iş kollarından farklı alanlarda uzmanlaştıkları için emek piyasası üzerinde negatif etkilerinin bulunmadığına işaret etmektedir.²⁰ Göçmenlerin yaptıkları işler sayesinde ev sahibi ülke vatandaşlarının daha üretken iş kollarına yöneldikleri ve bu sayede meydana gelen iş bölümünün ülkedeki verimliliği, istihdamı ve yerlilerin ücret seviyesini artırdığı görülmektedir.²¹ Göçmenlerin emek piyasasına dahil olması kimi durumlarda üretim maliyetlerinin aşağıya inmesine neden olarak üretimi artırabilmekte ve ev sahibi ülke vatandaşları için yeni iş olanakları ortaya çıkabilmektedir.²²

Düşük vasıflı göçmen ve mültecilerin ev işlerine ikame hizmetler (temizlik ve bebek bakıcılığı gibi) sunan alanlarda çalışmaya başlamaları ev sahibi ülkedeki vasıflı kadınların ev işlerine daha az vakit ayırarak emek piyasasına daha fazla katılmalarını sağlayabilmektedir. İspanya ve ABD için yapılan çalışmalar bu etkiyi gözler önüne sermektedir.²³ Bu bakımdan uluslararası göçün ev sahibi ülkede kadınların emek piyasasına daha fazla katılmasını sağlaması üretkenliğin artmasına da yardımcı olabilir.

Öte yandan ev sahibi ülkede halihazırda işsizliğin yüksek seyrettiği ve şirketlerin iş pozisyonlarını doldurmada sıkıntı yaşamadıkları

durumlarda göçmen ve mültecilerin emek piyasasına giriş yapmaları işsizlik oranının artmasına ve ortalama ücret seviyesinin aşağıya inmesine neden olabilir. Böyle durumlarda ev sahibi ülkede kayıt dışı istihdam yükselme eğilimine girer.

Uluslararası göçün ikame etkisi yoluyla ev sahibi ülkenin emek piyasasında en çok göçmen ve mültecilerle benzer vasıflara ve eğitim düzeyine sahip vatandaşları etkilemesi beklenir. Örneğin 1989 yılında Bulgaristan'ın etnik baskılarından dolayı Türkiye'ye gelen göçmenlerin emek piyasasına katılmalarından en çok etkilenenlerin Türkiye'deki gençler ve Bulgaristan göçmenleri ile benzer eğitim düzeyine sahip kişiler olduğu gözlemlenmiştir.²⁴

Söz konusu gruplar emek piyasasını toplam talep kanalıyla da etkileyebilir. Ekonomik büyümeyi incelerken üzerinde durduğumuz üzere göçmen ve mülteciler ev sahibi ülkeye yerleştiklerinde birçok mal ve hizmeti satın almaya başlar. Toplam talebin bu sayede canlanması ev sahibi ülkede şirketleri yeni yatırımlar yapmaya ve iş imkanları sunmaya teşvik eder. Toplam talep artışının ülke ortalamasının üzerinde seyrettiği durumlarda istihdamın artması ve işsizliğin düşmesi beklenebilir.

Ev sahibi ülkeler mültecilerle kıyaslandığında göçmenlerin kabulü ve emek piyasasına girişlerini daha kolay denetleyebilmekte hatta göçmenlerin kabulünde seçici davranarak kendi menfaatleri doğrultusunda emek piyasasının geleceğini planlayabilmektedir. Diğer yandan mülteci akınlarının ani ve yoğun yaşanması ev sahibi ülkelerde emek piyasasında şartların bozulmasına neden olabilir. Ancak konuyla ilgili yapılan araştırmalar Küba'dan ABD'ye,²⁵ Cezayir'den Fran-

20. Giovanni Peri ve Chad Sparber, "Task Specialization, Immigration, and Wages", *American Economic Journal: Applied Economics*, Cilt: 1, Sayı: 3, (2009), s. 135-169.

21. Francesco D'Amuri ve Giovanni Peri, "Immigration, Jobs, and Employment Protection: Evidence from Europe Before and During the Great Recession", *Journal of the European Economic Association*, Cilt: 12, Sayı: 2, (2014), s. 432-464; Cristina Cattaneo, Carlo V. Fiorio ve Giovanni Peri, "What Happens to the Careers of European Workers When Immigrants 'Take Their Jobs?'", *Journal of Human Resources*, Cilt: 50, Sayı: 3, (2015), s. 655-693.

22. Gianmarco I. P. Ottaviano, Giovanni Peri ve Greg C. Wright, "Immigration, Offshoring, and American Jobs", *The American Economic Review*, Cilt: 103, Sayı: 5, (2013), s. 1925-1959.

23. Patricia Cortes ve Jose Tessada, "Low-Skilled Immigration and the Labor Supply of Highly Skilled Women", *American Economic Journal: Applied Economics*, Cilt: 3, Sayı: 3, (2011), s. 88-123; Lida Farré, Libertad González ve Francesc Ortega, "Immigration, Family Responsibilities and the Labor Supply of Skilled Native Women", *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*, Cilt: 11, Sayı: 1, (2011).

24. Abdurrahman Aydemir ve Murat G. Kırdar, "Quasi-Experimental Impact Estimates of Immigrant Labor Supply Shocks: The Role of Treatment and Comparison Group Matching and Relative Skill Composition", *European Economic Review*, Cilt: 98, (2017), s. 282-315.

25. David Card, "The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market", *ILR Review*, Cilt: 43, Sayı: 2, (1990), s. 245-257.

sa'ya,²⁶ Yugoslavya'dan Avrupa ülkelerine²⁷ ve Sovyetler Birliği'nden İsrail'e²⁸ doğru gerçekleşen mülteci akınlarının ev sahibi ülkedeki işsizliğe etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra Batı Avrupa ve Sovyetler Birliği'nden Almanya'ya gelen göç dalgasının Alman vatandaşlarının istihdam olanaklarını ve ortalama ücret seviyesini belirgin bir oranda azalttığına dair bulgular da mevcuttur.²⁹ Mültecilerin emek piyasasında daha çok vasıfsız işlerde çalışan ev sahibi ülke vatandaşlarını etkilediği görülmektedir.

Lübnan örneğinde de görüldüğü üzere mülteciler genelde yerli halkın çalışmak istemediği inşaat sektörü ve tarım gibi alanlarda çalışmaktadır.³⁰ Suriyelilerin Türkiye'ye ekonomik etkisini inceleyen ankete dayalı bir çalışmanın bulgularına göre sınır illerinde işini kaybedenlerin çoğu bundan Suriyelileri sorumlu tutmaktadır.³¹ Ancak bölgedeki birçok iş adamı tarafından dile getirilen görüşe göre ise Suriyeli mülteciler yerli halkın işlerini elinden almak yerine yerlilerin çalışmak istemediği alanlardaki boşluğu doldurmaktadır.³²

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin emek piyasasına etkisine dair yapılan çalışmaların so-

nuçları mültecilerin Türk vatandaşlarının kayıt dışı iş bulma olasılıklarını azaltırken kayıt içi istihdamı ise artırdığına işaret etmektedir.³³ Suriyeli mülteciler Türk vatandaşlarına göre kayıt dışı işlerde daha düşük ücretlere çalışmayı kabul ettiklerinden dolayı kayıt dışı istihdamda düşüş yaşanmış olabilir. Diğer taraftan mültecilerin yoğun yaşadıkları bölgelerde ekonomik aktivite canlandığı ve kamu hizmetlerinde artış yaşandığı (mülteci kamplarından ötürü) için kayıt içi istihdam olanaklarının artması sürpriz değildir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki emek piyasasında kadın çalışanları ve vasıfsız işçileri daha fazla etkiledikleri görülmektedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye emek piyasasındaki ortalama ücret seviyesine ise anlamlı etkisi bulunmamaktadır.³⁴

Mültecilerin ev sahibi ülkedeki vatandaşlar üzerine etkileri farklılık göstermektedir. Burundi ve Ruanda'dan Tanzanya'ya giden mültecilerin etkisini inceleyen bir çalışmanın sonuçlarına göre mülteciler ev sahibi ülkedeki yerlilerin toplam refahını pozitif etkilemiştir. Ancak bu etki belli kesimler arasında farklılık göstermektedir.³⁵ Tarım işçilerinin koşulları mülteci akını sonrası emek piyasasında artan rekabet ve enflasyondan dolayı bozulmuştur. Bununla birlikte ucuz emek gücünden faydalanan çiftçilerin refah koşullarında ise artış yaşanmıştır.

Entegrasyon süreci göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkenin emek piyasasına katkı sağlayabilmesi için kritik öneme sahiptir. Özellikle mültecilerin ev sahibi ülkenin ekonomik ve

26. Jennifer Hunt, "The Impact of the 1962 Repatriates from Algeria on the French Labor Market", *ILR Review*, Cilt: 45, Sayı: 3, (1992), s. 556-572.

27. Joshua D. Angrist ve Adriana Kugler, "Protective or Counter-Productive? Labour Market Institutions and the Effect of Immigration on EU Natives", *The Economic Journal*, Cilt: 113, Sayı: 488, (2003), s. 302-331.

28. Rachel M. Friedberg, "The Impact of Mass Migration on the Israeli Labor Market", *The Quarterly Journal of Economics*, Cilt: 116, Sayı: 4, (2001), s. 1373-1408.

29. Albrecht Glitz, "The Labor Market Impact of Immigration: A Quasi-Experiment Exploiting Immigrant Location Rules in Germany", *Journal of Labor Economics*, Cilt: 30, Sayı: 1, (2012), s. 175-213; Christian Dustmann, Uta Schönberg ve Jan Stuhler, "Labor Supply Shocks, Native Wages, and the Adjustment of Local Employment", *The Quarterly Journal of Economics*, Cilt: 132, Sayı: 1, (2017), s. 435-483.

30. Kevin Shellito, "The Economic Effect of Refugee Crises on Host Countries and Implications for the Lebanese Case", (Doktora Tezi, University of Pennsylvania, Pennsylvania: 2016).

31. Oytun Orhan ve Sabiha Senyücel Gündoğa, *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*, (ORSAM-TESEV Rapor, Ankara: 2015).

32. Orhan ve Gündoğa, *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*.

33. Ximena Vanessa Del Carpio ve Mathis Christoph Wagner, "The Impact of Syrians Refugees on the Turkish Labor Market", *World Bank Policy Research Working Paper*, (Ağustos 2015); Evren Ceritoğlu, Hatice Burcu G. Yunculer, Huzeýfe Torun ve Semih Tumen, "The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design", *IZA Journal of Labor Policy*, Cilt: 6, Sayı: 1, (2015), s. 5.

34. Ceritoğlu vd., "The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design".

35. Jean-François Maystadt ve Philip Verwimp, "Winners and Losers among a Refugee-Hosting Population", *Economic Development and Cultural Change*, Cilt: 62, Sayı: 4, (2014), s. 769-809.

sosyal yapısına daha kolay uyum sağlayabilmeleri için dil öğrenimi ve meslek eğitimleri ile ilgili çalışmaların ev sahibi ülke tarafından kurumsal bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Avustralya'daki Boşnak, Afgan ve Iraklı mülteciler üzerine yapılan bir çalışma mültecilerin İngilizce yeterliliğe sahip olmalarının iş bulma oranını artıran faktörlerin başında olduğuna dikkat çekmektedir.³⁶ Geçici çalışma izinleri, bölgesel asgari ücret düzenlemesi ve benzeri uygulamalar ile emek piyasasının esnekleştirilmesi istihdamın artması ve işsizlik oranının en azından istikrarlı bir seyir izlemesi açısından faydalı olabilir. Bu alanda her ev sahibi ülkenin uygulayabileceği tek tip bir politika demeti bulunmamaktadır. Ev sahibi ülkenin kendi sosyo-ekonomik koşullarını ve kurumsal yapısını göz önünde bulundurarak göçmen ve mültecilerin emek piyasasına katılımını kolaylaştırıcı adımlar atmaları daha doğrudur.

Mültecilerin ev sahibi ülkenin üretkenliğini artıracak ve işsizlik rakamlarını sarsmayacak bir şekilde emek piyasasına katılımlarının kolaylaştırılması için önemli olan bir diğer husus emek piyasasındaki açık pozisyonların ve mültecilerin vasıflarının düzgün bir şekilde belirlenmesidir. Ev sahibi ülkedeki açık iş pozisyonları ile mültecilerin vasıflarının eşleştirilebilmesi yerli vatandaşlar arasındaki işsizlik oranını artırmadan mültecilere istihdam olanakları sunmak açısından kritik öneme sahiptir. Ev sahibi ülke olarak kendi ülkesinde sinema yönetmeni olan bir mülteciyi mevsimlik tarım işçisi, bir akademisyeni dil eğitmeni veya bir mühendisi otomobil tamircisi olarak çalıştırmanız durumunda mültecilerden tam anlamıyla verim almanız mümkün değildir. Bu durum hem ekonomik büyümenin potansiyelin altında seyretmesine hem de henüz mülteci statüsü kazanmamış vasıflı sığınmacıların başka ülkelere göç etmesine neden olur.

36. Peter Waxman, "The Economic Adjustment of Recently Arrived Bosnian, Afghan and Iraqi Refugees in Sydney, Australia", *International Migration Review*, Cilt: 35, Sayı: 2, (2001), s. 472-505.

KAMU MALİYESİ

Uluslararası göçün ev sahibi ülkenin kamu maliyesine etkisi medya ve siyasetçiler tarafından sıkça gündeme getirilen bir konudur. Yapılan açıklamalar ve yayınlar uluslararası göçün kamu maliyesine ciddi bir yük getirdiğine yönelik kamuoyunda negatif bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Ülke deneyimleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde uluslararası göçün kamu maliyesine yük getirdiğine dair kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Hatta bazı koşullar altında uluslararası göçün orta ve uzun vadede kamu maliyesine pozitif yansımalarının olduğu görülmektedir. Örneğin Avrupa ülkeleri için yapılan istatistiksel tahminlere göre göçmenler kamu maliyesine kısa dönemde negatif etki etse de orta ve uzun vadede etkileri pozitifdir.³⁷

Türkiye finansal açıdan uluslararası toplumdaki yeteri kadar destek alamasa da bugüne kadar Suriyeli mülteciler için yaklaşık 30 milyar dolar para harcamıştır.

Göçmenlerin ev sahibi ülkede aldıkları sosyal yardımların bütçe açığını artırdığına dair genel bir kanı vardır. Ancak bu inancıya sahip olanlar göçmenlerin emek piyasasına katılmaları, şirket kurmaları, mal ve hizmet talep etmeleri neticesinde ekonomik aktiviteyi destekleyerek vergi gelirlerini artırma potansiyeline sahip olduklarını görmezden gelmektedir.

Göçmenler kayıt altında çalışmaya başladıklarında ev sahibi ülkenin vergi gelirlerine katkı sağlar. Nüfusun hızla yaşlandığı gelişmiş ülkelerde emeklilerin sayısının her geçen gün artması çalışan kesim üzerinde mali bir

37. D'Artis Kancs ve Patrizio Lecca, "Long-Term Social, Economic and Fiscal Effects of Immigration into the EU: The Role of the Integration Policy", *EERI Research Paper Series*, (2016).

yük oluşturmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranının yükselmesi kamu maliyesinin geleceği ve refah devleti sisteminin sürdürülebilirliği açısından endişe verici bir durumdur. Bu ülkelerde göçmenlerin emek piyasasına katılmaları ile birlikte vergi gelirlerini artırması kamu maliyesi açısından önemli bir fırsat penceresi açmaktadır. Bu durumun farkında olan bazı Batılı siyasetçiler ve sivil toplum temsilcileri göçmen kabulünü kolaylaştırıcı politikaların uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak gelişmiş Batılı ülkelerin çoğunda göçmenlere karşı genel eğilim bunun tam tersidir.

Gelen göçmenlerin yaş aralığı kamu maliyesine etki açısından kritik bir faktördür. Ev sahibi ülkeye gelen göçmenlerin çoğunluğunun çalışabilir yaşta olması vergi gelirlerini pozitif etkilerken göçmen nüfusu içindeki çocuk ve yaşlıların oranının yüksek olması kamu maliyesini zorlayıcı bir unsurdur. Göçmenlerin vasıfları bir başka etkili faktördür. Vasıflı göçmenlerin genel itibarıyla çalıştıkları işlerde yüksek maaş almaları nedeniyle vergi gelirlerine daha fazla katkı sağlamaları beklenir.

Göçmenlerin kayıt dışında çalışma eğilimlerinin yüksek olduğu durumlarda ise kamu maliyesine olan katkılarının düştüğü bilenen bir gerçektir. Örneğin Danimarka'ya gelişmiş ülkelere gelen göçmenlerin kamu maliyesini iyileştirdiği diğer taraftan az gelişmiş ülkelere gelen göçmenlerin ise kamu maliyesini olumsuz etkilediğine dair bulgular mevcuttur.³⁸ Az gelişmiş ülkelere gelen göçmenlerin emek piyasasında görece daha zayıf performans (örneğin düşük iş bulma oranı veya düşük ücretli işlerde çalışmak gibi) gösterdikleri için kamu maliyesine etki açısından böyle bir farklılık oluştuğu düşünülmektedir. Çalışma çağındaki yüksek ve orta seviyede vasıflı göçmenler ABD'de kamu hizmetlerinden faydalandıkları miktardan daha fazla vergi öde-

38. Marianne Frank Hansen, Marie Louise Schultz-Nielsen ve Torben Tranæs, "The Impact of Immigrants on Public Finances: A Forecast Analysis for Denmark", *IZA Working Papers*, Sayı: 8844, (2015).

yerek kamu maliyesine katkı sağlamaktadır.³⁹ Almanya⁴⁰ ve Birleşik Krallık⁴¹ üzerine yapılan çalışmalar da benzer sonuçlara işaret etmektedir.

Göçmenlerin ekonomiye katılımlarının hızlandırılması kamu maliyesine katkı sağlamak açısından kritik öneme sahiptir.⁴² Göçmenler sadece emek piyasasına katılarak değil şirket kurarak ekonomik faaliyette buldukları durumlarda da ödeyecekleri kurumlar vergisi ile kamu gelirlerini artırabilir. Göçmenlerin mal ve hizmet talebini yükselterek dolaylı vergi gelirlerine de katkı sağladıkları unutulmamalıdır.

Yukarıda kamu maliyesine etki açısından göçmenlerle ilgili vurguladığımız hususların çoğu mülteciler için de geçerli olsa da özel durumlarından ötürü onları ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Mülteciler çeşitli nedenlerle kendi ülkelerini aniden terk etmek zorunda kaldıklarından ayak bastıkları ev sahibi ülkede belli süre desteklere (sosyal yardım) bağlı olarak yaşamalarını sürdürmek durumundadır. Mültecilerin ev sahibi ülkede hayatlarını tam olarak idame ettirmeye başlamadan önceki geçiş dönemini düzgün bir şekilde geçirmeleri için mali kaynaklara ihtiyaç bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve STK'lar bu kaynakların bir kısmının temin edilmesine katkı sağlasalar da bu çoğu zaman yeterli olmaz. Mali kaynakların önemli bir kısmını devlet kurumları karşılamaktadır.

Ev sahibi ülke mültecilere destek olmak için barınmadan gıdaya, eğitimden sağlığa kadar birçok alanda harcamalar yapar. Mültecilerin geçiş döneminde insani şartlarda yaşamalarını sağlamak, sağlık koşullarının kötüleşmesini önlemek

39. Kjetil Storesletten, "Sustaining Fiscal Policy through Immigration", *Journal of Political Economy*, Cilt: 108, Sayı: 2, (2000), s. 38.

40. Holger Bonin, Bernd Raffelhüschen ve Jan Walliser, "Can Immigration Alleviate the Demographic Burden?", *FinanzArchiv: Public Finance Analysis*, Cilt: 57, Sayı: 1, (2000), s. 1-21.

41. Christian Dustmann ve Tommaso Fratti, "The Fiscal Effects of Immigration to the UK", *The Economic Journal*, Cilt: 124, Sayı: F, (2014), s. 593-643.

42. Poul Schou, "Immigration, Integration and Fiscal Sustainability", *Journal of Population Economics*, Cilt: 19, Sayı: 4, (2006), s. 671-689.

ve eğitimden geri kalmamaları için ev sahibi ülkenin kamu bütçesinden pay ayrılır. Dolayısıyla mülteci akınlarının yoğun olarak yaşandığı dönemlerde kamu maliyesinde geçici süreyle bozulmalar yaşanabilir. Mülteciler konusuna insani açıdan bakmayan ülkelerde bu durum hal-kın tepkisini çekmektedir. Suriyeli mültecilere insanlık dışı davranan bazı Avrupa ülkelerindeki aşırı sağcı siyasetçiler, bu durumu kendi lehlerine kullanmak için vergi gelirlerinin mülteciler için çarçur edildiğine dair açıklamalar yaparak oy devşirmeye çalışmaktadır.

Türkiye yaklaşık 3 milyon mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Suriye krizi boyunca AFAD ve Kızılay tarafından mültecilere sunulmuş olan imkanlar uluslararası camiada taraflı tarafsız birçok kişi ve kurumun takdirini kazanmıştır.⁴³ Türkiye finansal açıdan uluslararası toplumdaki yeteri kadar destek alamasa da bugüne kadar Suriyeli mülteciler için yaklaşık 30 milyar dolar para harcamıştır.⁴⁴ Türkiye'deki kamplar ile Avrupa'nın mültecilere reva gördüğü kampların koşulları arasındaki derin uçurum mülteci konusuna bakış farklılığını gözler önüne sermektedir. Dünya Bankası ekonomistlerinin kaleme aldığı bir makede Türkiye'nin başarılı yaklaşımı örnek gösterilerek Avrupa ülkelerinin Suriyeli mültecilerin kamu maliyesini bozacağına dair endişelerinin yersiz olduğunun altı çizilmiştir.⁴⁵

Mültecilerin emek piyasasına katılmaları veya kendi şirketlerini kurmaları göçmenlere kıyasla daha uzun zaman aldığı için ev sahibi ülkede vergi mükellefi olarak vergi gelirlerine katkı sağlamaları için zamana ihtiyaçları vardır. Bu durum mültecilerin belli bir süre ev sahibi ülke-

nin kamu maliyesini negatif etkilemesine neden olabilir. Ancak mültecilerin ekonomik hayata katılmaları sağlandığında ekonomik aktiviteye ve dolayısıyla vergi gelirlerine sağlayacakları katkıyla kamu maliyesine etkilerinin pozitif dönüşmesi mümkündür.

ENFLASYON

Uluslararası göç hareketleri ev sahibi ülkede enflasyonu üç farklı kanaldan etkileyebilir:⁴⁶ İlk olarak göçmen ve mülteciler toplam talebin artmasına neden olarak enflasyonu yukarı çekebilir. İkinci olarak zaman kısıntıları az olduğundan dolayı mültecilerin en ucuz ürünleri arama eğilimleri ve fiyat esneklikleri yerli halka göre daha yüksektir. Mültecilerin bu tutumları ev sahibi ülkede üreticilerin zamanla fiyatları aşağı çekmesine neden olarak enflasyon oranını düşürebilir. Son olarak göçmen ve mültecilerin emek yoğun sektörlerde görece düşük ücretlerle çalışmaya başlamaları üretim maliyetlerini azaltarak enflasyonun düşmesini sağlayabilir.

Mültecilerin ekonomiye etkisine dair vatandaşların kafasındaki negatif algının azaltılması gerekmektedir.

Farklı ülkeler üzerine yapılan çalışmalar genel itibarıyla göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkede enflasyonu negatif etkilediklerine işaret etmektedir. 90 ülkeye ait verilerin kullanıldığı bir çalışmanın sonuçlarına göre, ev sahibi ülkedeki göçmen çalışan sayısının toplam istihdama oranında yüzde 10'luk bir artış nihai malların fiyatında yaklaşık yüzde 3'lük bir azalmaya neden olmaktadır.⁴⁷ 1990 yılında Sovyetler Birli-

43. Sadık Ünay, Nurullah Gür ve Şerif Dilek, "Dünya İnsani Zirvesi ve Küresel İnsani Yönetişimde Türkiye", *SETA Perspektif*, Sayı: 129, (Mayıs 2016).

44. "Erdoğan: Para ve Maliye Politikası Adımlarında Mutabık Kaldık", Bloomber HT, 8 Temmuz 2017.

45. Massimiliano Cali ve Samia Sekkarie, "Much Ado About Nothing? The Economic Impact of Refugee 'Invasions'" Brookings, <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2015/09/16/much-ado-about-nothing-the-economic-impact-of-refugee-invasions/>, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2017).

46. Marios Zachariadis, "Immigration and International Prices", *Journal of International Economics*, Cilt: 87, Sayı: 2, (2012), s. 298-311.

47. Zachariadis, "Immigration and International Prices".

ği'nden İsrail'e göç edenlerin etkisini inceleyen bir çalışmada ise göçmen oranındaki yüzde 1'lik bir artışın fiyatları ortalama yüzde 0,5 aşağı çektiği tespit edilmiştir.⁴⁸ ABD'de göçmenlerin kuru temizleme, kat görevlisi, çocuk bakıcılığı ve bahçıvanlık gibi emek yoğun hizmet sektörlerinde fiyatları düşürdüğü görülmektedir.⁴⁹

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin enflasyona etkisini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı şehirler üzerine yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre göç dolayısıyla bu şehirlerdeki tüketici fiyat endeksi yüzde 2,5 oranında azalmıştır.⁵⁰ Suriyeli mültecilerin fiyatlar üzerindeki negatif etkisi kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu sektörlerde görülmektedir. Bu durum Suriyeli mültecilerin kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu alanlarda ücretleri aşağı çekerek maliyetlerin düşmesine neden olduklarına işaret etmektedir. Diğer taraftan Suriyeli mültecilerin kayıt içi istihdamın yoğun olduğu sektörlerde tüketici fiyatları endeksini etkilemediği görülmektedir.

Mülteci akınlardan kaynaklanan ani talep artışlarına tarım ve gıda sektörünün hızlı cevap veremediği durumlarda gıda fiyatlarının kısa vadede yükselmesi beklenir. Ulaşım altyapısının zayıf olduğu ülkelerde gıda maddelerinin mültecilerin yoğun olarak bulunduğu bölgelere sevkîyatının hızlı gerçekleşmediği zamanlarda da gıda fiyatlarında bölgesel artışlar yaşandığı görülmektedir. Tanzania üzerine yapılan bir çalışmada mültecilerin kamplara yakın kırsal bölgedeki ekonomik aktiviteyi canlandırırken gıda fiyatlarını yükselttikleri gözlenmiştir.⁵¹ Bu çalışmanın sonuçlarına göre mülteciler muz, fasulye ve süt

gibi gıdaların fiyatlarının yükselmesine, mısır ve bakliyat gibi –gıda yardımlarından dolayı– bollaşan ürünlerin fiyatlarının ise düşmesine neden olmuşlardır.

Göçmen ve mültecilerin konut piyasasındaki fiyatlara etkisi kamuoyunun merakını celbeden bir başka konudur. Ülke deneyimleri söz konusu grupların bazı muhitlerde konut fiyatları ve kiralarını yükselttiğini göstermektedir. 1980'de yaklaşık 125 bin Kübalının Küba'daki Mariel Limanı'ndan Güney Florida'ya göç ettiği akından sonra Miami'deki yüksek kaliteli evlerin kiralarında herhangi bir değişim yaşanmazken düşük gelirli kesime hitap eden evlerin kiralarının ise arttığı gözlenmiştir.⁵² Türkiye'deki Suriyeli mülteciler üzerine yapılan çalışmanın sonuçları ABD'deki bulgularla paralellik göstermektedir. Suriyeli mültecilerin düşük gelirli muhitlerdeki konutların fiyatlarını yükselttiği görülmektedir.⁵³

Ev sahibi ülkedeki bazı yerli vatandaşlar göçmen ve mültecilerin kendi yaşadıkları muhite yerleşmelerinden sonra çeşitli nedenlerle farklı yerlere taşınmaktadır. Bu durum göçmen ve mültecilerin yoğun olarak yaşamaya başladıkları alanlardaki konut talebini düşürdüğü için konut fiyatlarını aşağı çekebilmektedir. Birleşik Krallık ve ABD için de bu durumu destekler nitelikte bulgular vardır. Birleşik Krallık'ta göçmen yoğunluğundaki yüzde 1'lik bir artışın konut fiyatlarını yüzde 1,7 düşürdüğü bulunmuştur.⁵⁴ ABD için yapılan çalışma ise bölgedeki yabancı ülke doğumlu insanların oranının yüzde 0'dan 30'a yükselmesinin konut fiyatlarını yüzde 6 düşürdüğünü göstermektedir.⁵⁵

48. Saul Lach, "Immigration and Prices", *Journal of Political Economy*, Cilt: 115, Sayı: 4, (2007), s. 548-587.

49. Patricia Cortes, "The Effect of Low-Skilled Immigration on US Prices: Evidence from CPI Data", *Journal of Political Economy*, Cilt: 116, Sayı: 3, (2008), s. 381-422.

50. Binnur Balkan ve Semih Tümen, "Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey", *Journal of Population Economics*, Cilt: 29, Sayı: 3, (2016), s. 657-686.

51. Jennifer Alix-Garcia ve David Saah, "The Effect of Refugee Inflows on Host Communities: Evidence From Tanzania", *The World Bank Economic Review*, Cilt: 24, Sayı: 1, (2009), s. 148-170.

52. Albert Saiz, "Room in the Kitchen for the Melting Pot: Immigration and Rental Prices", *The Review of Economics and Statistics*, Cilt: 85, Sayı: 3, (2003), s. 502-521.

53. Semih Tümen, "The Economic Impact of Syrian Refugees on Host Countries: Quasi-Experimental Evidence from Turkey", *The American Economic Review*, Cilt: 106, Sayı: 5, (2016), s. 456-460.

54. Filipa Sá, "Immigration and House Prices in the UK", *The Economic Journal*, Cilt: 125, Sayı: 587, (2015), s. 1393-1424.

55. Albert Saiz ve Susan Wachter, "Immigration and the Neighborhood", *American Economic Journal: Economic Policy*, Cilt: 3, Sayı: 2, (2011), s. 169-188.

Göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkeye yerleşmeleri düzene girdiğinde ve inşaat sektörü konut talebindeki değişiklikleri göz önüne alarak konut arzını artırdığında piyasanın uzun dönemde dengeye gelmesi beklenir. Kanada ve Yeni Zelanda'ya dair bulgular uluslararası göçün konut piyasasına etkisinin uzun dönemde çok sınırlı olduğuna işaret etmektedir.⁵⁶

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Uluslararası göç son yıllarda dünyanın en önemli gündem maddelerinden biri haline geldi. Uluslararası göçe dair tartışmalar çoğu zaman çarpıtılmış veriler eşliğinde göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkeler için ne derece maliyetli/külfetli olduğunun vurgulandığı objektiflikten uzak bir düzlemde gerçekleşmektedir. Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine artıları ve eksilerinin neler olduğu, ekonomiyi hangi kanallar yoluyla etkileyebileceği ve ekonomiye etkilerinin kısa ve uzun dönemde ne derece farklılaşabileceğine dair objektif bilgilere ihtiyaç vardır. Bu analiz söz konusu ihtiyaca belli ölçüde cevap verebilmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Analizde göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülke ekonomisine yönelik etkileri farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar ve ülke deneyimleri incelendiğinde ev sahibi ülkenin uluslararası göçe yönelik akıllı/stratejik politikalar ortaya koyması durumunda kısa vadeli bazı maliyetleri olsa da uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisini orta ve uzun vadede pozitif etkilediği görülmektedir.

Suriye iç savaşının neden olduğu mülteci akınları ile birlikte Türkiye'de 3 milyona yakın mültecinin yaşadığı göz önüne alındığında ulus-

lararası göçün ekonomik yansımalarının Türkiye açısından ne denli önemli olduğu ortadadır. Bu analizde incelenen çalışma ve ülke deneyimlerinden elde edilen bulgulara göre ülkemizde yaşayan Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine katkı sağlamalarına yönelik olarak hayata geçirilebilecek politikalarla ilgili bir dizi öneride bulunmak mümkündür.

Mültecilerin ekonomik büyümeyi desteklemesi onların üretken alanlara yönlendirilmele-ri ile yakından ilintilidir. Bu bağlamda Suriyeli mültecilerin yetenek ve eğitim seviyelerine dair bir veri havuzunun oluşturulması faydalı olacaktır. Benzer bir şekilde, göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerdeki şirketlerin hangi alanlar için çalışan bulmada zorlandıklarına ve bu pozisyonların hangilerinin mülteciler için uygun olabileceğine dair saha çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu veriler ortaya konmadığı müddetçe mültecilerin yetenekleri ile Türkiye emek piyasasının ihtiyaç duyduğu pozisyonları eşleştirebilmek kolay olmayacaktır. Bu veri havuzunun oluşturulması mültecileri üretken alanlara yönlendirmek ve dolayısıyla Türkiye ekonomisine rekabet gücü kazandırmak açısından kritik öneme sahiptir. Böyle bir sistemin kurulması için insan kaynağı ve güçlü bir kurumsal altyapıya ihtiyaç vardır. Söz konusu yapı ilk etapta maliyetli olabilir ancak ilerleyen yıllarda mültecilerin ekonomik büyümeye destek vermeye başlamasıyla birlikte bu maliyet kolayca telafi edilebilir.

Mültecilerin geçiş süreci boyunca insani koşullarda yaşamalarını sağlamak için kamunun belli kalemlerde harcamalar yapması kaçınılmazdır. Bu konuya insani açıdan yaklaşmak gerekmektedir. Mülteciler kısa vadede kamu harcamalarının artmasına neden olsa da bu grubun ekonomik entegrasyonu hızlandıkça orta ve uzun vadede kamu maliyesine yük olmak yerine pozitif katkı sağlayabilecekleri not edilmelidir. Dolayısıyla mültecilerin yetenek ve eğitim düzeylerine uygun kayıt içi işlerde çalışmalarına yönelik politikaların hayata geçirilmesinin kamu maliyesi üzerindeki baskı-

56. Ather H. Akbari ve Yigit Aydede, "Effects of Immigration on House Prices in Canada", *Applied Economics*, Cilt: 44, Sayı: 13, (2012), s. 1645-1658; Steven Stillman ve David C. Maré, *Housing Markets and Migration: Evidence from New Zealand*, (Department of Labour, Wellington: 2008).

nın azalmasına neden olması beklenir. Bununla birlikte mültecilerin emek piyasalarına katılmalarından en çok etkilenmesi beklenen kesimlerin (düşük vasıflı çalışanlar ve gençler) istihdamına yönelik çalışmaların da vakit kaybetmeden yapılması işsizlik oranı üzerindeki olası baskıları azaltıcı bir faktör olabilir. Mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdeki yatırım ortamlarının iyileştirilmesi, mesleki eğitimlerin teşvik edilmesi ve gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi bölge insanların ve mültecilerin istihdamını artırmak için uygulanabilecek politikalara örnek olarak gösterilebilir. Emek piyasasına yönelik düzenlemelerin revize edilerek esnekleştirilmesi de faydalı olabilecek bir başka adımdır.

Enflasyonun yükselmemesi adına mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerin ihtiyaç duyduğu ürünlerin üretiminin artırılmasına yönelik adımlar atılabilir. Bu bölgelerde üretimin teşvik edilmesinin ekonomik büyüme ve gelişmeye katkı sağlayabileceği de not edilmelidir.

Mültecilerin ekonomiye etkisine dair vatandaşların kafasındaki negatif algının azaltılması gerekmektedir. Bu algıyla mücadele etmeden başarılı bir entegrasyon süreci yürütebilmek çok zordur. Bu bağlamda mültecilerin ekonomiye etkilerine dair objektif bilgiler kamu spotları aracılığıyla vatandaşlara aktarılabilir.

Son politika önerimiz sadece Türkiye'ye yönelik değil bütün dünyada mültecilerin yoğun olarak yaşadığı ülkelere yönelik olacaktır. Yukarıdaki satırlarda değinildiği üzere mültecilerin kamu maliyesini kısa vadede negatif etkilemesi söz konusudur. Gelir düzeyi düşük bazı ülkelerin mülteci akınları sonrası gerçekleşen ilave kamu harcamalarını finanse etmekte zorlandıkları için mültecilere insani koşullarda hizmet sunmadıkları görülmektedir. Dış yardımlar bu gibi durumlarda çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Ev sahibi ülkelerin makroekonomik dengesini bozmamak ve mültecilerin insani koşullarda geçiş dönemlerini yaşamalarını sağlamak adına Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası kurumların garantörlüğünde mevcut piyasa koşullarından daha düşük maliyetli kaynak bulmaya yardımcı olabilecek finansal enstrümanlar ortaya çıkarılabilir. Sadece mültecilerin yaşam koşullarını iyileştirmeye ve uyum süreçlerini hızlandırmaya yönelik faaliyetlerin finansmanında kullanılacak bu finansal enstrümanlar ev sahibi ülkelerin yükünü hafifletebilir. Bu finansal enstrümanların diğer ülkelerin dış yardım yapma isteğini azaltmayacak ve kaynakların amacına uygun olarak kullanılmasını sağlayacak şekilde tasarlanması önem arz etmektedir.

Uluslararası göç dalgaları son yıllarda artan iç savaşlar ve sosyoekonomik travmalar ekseninde hızla yükselerek dünya gündemine oturmuştur. Uluslararası göçün en çok etkilediği alanlardan birisi hiç kuşkusuz ekonomidir. Uluslararası göçe yönelik tartışmalar çoğu zaman çarpıtılmış veriler eşliğinde göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülkeler için ne derece maliyetli/külfetli olduğunun vurgulandığı, objektiflikten uzak bir düzlemde gerçekleşmektedir. Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine artıları ve eksilerinin neler olduğu, ekonomiyi hangi kanallar yoluyla etkileyebileceği ve ekonomiye etkilerinin kısa ve uzun dönemde ne derece farklılaşabileceğine dair objektif bilgilere ihtiyaç vardır. Bu analiz söz konusu ihtiyaca belli ölçüde cevap verebilmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Analiz kapsamında uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkileriyle ilgili olarak büyüme, emek piyasası, kamu maliyesi ve enflasyon gibi ekonominin kritik alanları üzerine odaklanılmaktadır. Göç motivasyonları birbirinden farklı olduğundan bu çalışmada göçmen ve mültecilerin ev sahibi ülke ekonomisine etkileri mümkün olduğu kadar birbirinden ayrıştırılarak ele alınmaktadır.

Uluslararası göçün ev sahibi ülke ekonomisine etkisi meselesi dünyada en fazla mültecinin yaşadığı ülke olan Türkiye için ayrı bir önem arz etmektedir. Analizin son kısmında ülke deneyimlerinden yola çıkarak mültecilerin entegrasyonunun Türkiye ekonomisine katkı sunacak şekilde nasıl sağlanabileceğine dair politika önerilerinde bulunmaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org